

УДК 336.5.02:351.865](477:470+571)
JEL: F51; H50; H56; Z18
DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2023-2-46-55>

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ УРЕГУЛЮВАННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО КОНФЛІКТУ

©2023 ФЕДІРКО Н. В., ГАМКРЕЛІДЗЕ К. Ю.

УДК 336.5.02:351.865](477:470+571)
JEL: F51; H50; H56; Z18

Федірко Н. В., Гамкрелідзе К. Ю. Фінансово-економічний механізм урегулювання російсько-українського конфлікту

Метою статті є наукове обґрунтування змісту та структури фінансово-економічного механізму врегулювання міжкраїнового конфлікту та особливостей його застосування в умовах російсько-української війни. Методика дослідження ґрунтується на кількісному та якісному аналізі фінансових та економічних інструментів, що використовуються в Україні у виробленні державної політики щодо врегулювання російсько-українського конфлікту, та їх науковому узагальненні для обґрунтування складових фінансово-економічного механізму її реалізації. Авторами досліджено фінансово-економічні ресурси України у сфері оборони та здійснено їх порівняння з можливостями РФ, проаналізовано механізми розподілу видатків Державного бюджету України на національну оборону та громадський порядок, роль бюджетних програм у фінансуванні заходів безпеки. Окрім того, здійснено аналіз інструментів економічного впливу, що використовує Україна з метою обмеження можливостей РФ, зокрема економічних санкцій. Охарактеризовано важелі економічної підтримки України, що застосовує міжнародна спільнота. Обґрунтовано структуру фінансово-економічного механізму врегулювання міжкраїнового конфлікту, яка включає визначені напрями, цілі, суб'єкти, об'єкти, інструменти та форми впливу держави. Показано, що економічні стимули та обмеження мають водночас прямий та опосередкований вплив як на можливість воєнних дій РФ, так і на можливості воєнної протидії України. Блокування економічної діяльності РФ спричиняє мультиплікативний рестриктивний ефект для її економіки та федерального бюджету. Така економічна рестрикція знижує можливості фінансового забезпечення воєнних дій і позначається на зниженні рівня життя росіян. Натомість економічна допомога Україні стимулює її економіку та підтримує її фінансові ресурси як безпосередньо, так і опосередковано через ринковий механізм.

Ключові слова: фінансові ресурси, економічні стимули, економічні обмеження, оборонний бюджет, російсько-українська війна.

Рис.: 4. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 15.

Федірко Наталія Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: natalia.fedirko@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4009-9474>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-3674-2018>

Гамкрелідзе Костянтин Юрійович – аспірант кафедри національної економіки та публічного управління, Київський національний економічний університет ім. В. Гетьмана (просп. Перемоги, 54/1, Київ, 03057, Україна)

E-mail: neru@kneu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6021-6992>

UDC 336.5.02:351.865](477:470+571)
JEL: F51; H50; H56; Z18

Fedirko N. V., Gamkrelidze K. Yu. The Financial-Economic Mechanism of Resolving the Russian-Ukrainian Conflict

The purpose of the article is the scientific substantiation of the content and structure of the financial-economic mechanism of resolving the intercountry conflict and the peculiarities of its application in the conditions of the Russian-Ukrainian war. The research methodology is based on the quantitative and qualitative analysis of financial and economic instruments used in Ukraine in the development of the State policy to resolve the Russian-Ukrainian conflict, and their scientific generalization to substantiate the components of the financial and economic mechanism for its implementation. The authors have examined the financial and economic resources of Ukraine in the field of defense and compared them with the capabilities of the Russian Federation, the mechanisms of distribution of expenditures of the State Budget of Ukraine on national defense and public order, the role of budget programs in financing security measures are analyzed. In addition, an analysis of the instruments of economic influence used by Ukraine to limit the capabilities of the Russian Federation, in particular economic sanctions, was carried out. The levers of economic support for Ukraine used by the international community are characterized. The structure of the financial-economic mechanism of resolving the intercountry conflict, which includes certain directions, goals, subjects, objects, instruments and forms of the State influence, is substantiated. It is shown that economic incentives and restrictions have both a direct and indirect impact both on the possibilities of Russia's military actions and on the possibilities of military counteraction on the part of Ukraine. Blocking the economic activity of the Russian Federation entails a multiplicative restrictive effect for its economy and the federal budget. Such economic restraint reduces the possibility of financial support for hostilities and affects the decline in the standard of living of Russians. Instead, economic assistance to Ukraine stimulates its economy and supports its financial resources both directly and indirectly through the market mechanism.

Keywords: financial resources, economic incentives, economic constraints, defense budget, Russian-Ukrainian war.

Fig.: 4. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 15.

Fedirko Nataliia V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of National Economy and Public Administration, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: natalia.fedirko@kneu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4009-9474>

Researcher ID: <https://www.webofscience.com/wos/author/record/L-3674-2018>

Gamkrelidze Kostiantyn Yu. – Postgraduate Student of the Department of National Economy and Public Administration, Kyiv National Economic University named after V. Hetman (54/1 Peremohy Ave., Kyiv, 03057, Ukraine)

E-mail: neru@kneu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6021-6992>

Російсько-українська війна, що триває вже 9 років та загострилася після повномасштабного збройного нападу Російської Федерації на Україну 24 лютого 2022 року, має глибокі суспільно-політичні корені, що розростаються та укріплювались впродовж усього 30-річного періоду її незалежності. Їх глибина й охоплення є настільки потужними, що вони не просто ускладнюють можливості врегулювання російсько-українського конфлікту, але спричиняють неможливість реалізації окремих заходів держави. Серед ключових перешкод посилення позицій української влади в досягненні перемоги – її обмежені фінансово-економічні можливості, спричинені, зокрема, частими кризовими проявами в країні.

Реалізація стратегічних та оперативних рішень щодо врегулювання міжкраїнового конфлікту та протидії загрозам державній безпеці потребує використання всіх доступних ресурсів. Рівень забезпеченості кадровими, матеріальними та нематеріальними ресурсами, необхідними для реалізації заходів із протидії конфлікту, передусім, визначається фінансовою спроможністю державної системи національної безпеки. Грошові кошти, доступні для використання державними органами у сфері державної оборони, безпосередньо визначають обсяги та якість усіх доступних ресурсів, а також масштаби та ефективність впроваджуваних заходів.

Водночас дієвість заходів державної політики у сфері національної безпеки залежить не лише від обсягу доступних фінансових ресурсів, але і від способів їх використання, встановленого рівня відповідальності посадових осіб, належного управління діяльністю щодо виконання заходів у сфері національної безпеки і оборони, їх періодичного моніторингу, контролю, а також вчасного коригування. Фінансово-економічні ресурси держави в комплексі з їх інтеграцією в цілісний фінансово-економічний механізм врегулювання конфлікту визначають її масштаби та управлінську спроможність, що в кінцевому підсумку відображається в досягненні цілей.

Проблема врегулювання російсько-української війни є однією з найскладніших викликів для сучасного суспільства, оскільки поєднує в собі аспекти одночасно декількох наукових напрямків, серед яких: державне управління, політологія, правове регулювання, воєнна справа, соціологія, психологія, конфліктологія, а також економіка. Політико-економічний аспект російсько-українського конфлікту досліджувався, наприклад, Міжнародним центром перспективних досліджень. [14] З метою визначення перспектив врегулювання російсько-українського конфлікту його експерти надають економічну оцінку врегулювання конфлікту на Донбасі. Вони наполягають, що «у короткостроковій перспективі зусилля України мають бути зосереджені не стільки на врегулюванні конфлікту на Донбасі, скільки на мінімізації його негативних наслідків для нашої держави» [14].

Міжнародну практику щодо припинення регіональних конфліктів на сепаратистському ґрунті та механізми постконфліктного врегулювання суспільно-політичної й економічної ситуації досліджує С. Сьомін [13]. Автор пропонує розробити «національну стратегію щодо забезпечення звільнення тимчасово неконтрольованої та окупованої території України. Ключовим елементом такої стратегії має бути комплекс заходів щодо роззброєння та повернення до мирного життя...» [13].

А. Чупрій та О. Загребельний аналізують шляхи вирішення гібридного конфлікту в Україні та роблять акцент на застосуванні дипломатичних заходів, зокрема на веденні переговорів конфліктуючих сторін з використанням нормандського та женецького форматів. Вони розглядають можливості входження України до НАТО та зазначають, що отримання членства в ЄС і НАТО є найбільш ефективним шляхом зміцнення безпеки України [15].

Широкого наукового обговорення питання міжкраїнових конфліктів набули в галузі воєнно-політичних наук, де досліджуються способи їх вирішення із застосуванням збройних сил. Зокрема, Н. Андрієнова, М. Шпура та В. Федорієнко [4], характеризуючи особливості застосування воєнних сил під час врегулювання сучасних воєнних конфліктів, здійснюють їх аналіз за умов гібридних загроз. Автори зазначають, що «воєнна сила залишається невід'ємним інструментом врегулювання сучасних воєнних конфліктів, ... водночас, застосування воєнних сил і засобів загалом не вирішують проблему врегулювання сучасного воєнного конфлікту» [4].

Широко дослідженим в Україні є питання застосування економічних важелів врегулювання російсько-українського конфлікту. Зокрема, вивченню ефектів від запровадження економічних санкцій у контексті міжнародного публічного права та світового досвіду присвячено понад 70 публікацій після 2014 р. [7]. Зокрема, в доповіді Національного інституту стратегічних досліджень [8] здійснено оцінку результативності застосування санкцій іншими державами та Україною та надано рекомендації щодо протидії гібридній агресії шляхом удосконалення політики санкцій. Водночас А. Філіпенко, О. Баженова та Р. Стаканов [1] довели, що політика застосування санкцій значною мірою базується на дискреційному підході, за потреби. Механізм застосування санкцій доступний на глобальному, регіональному та національному рівнях і проявляється через три їх види (торговельні, інвестиційні чи фінансові), а також адресні санкції.

Обговорюваними в суспільстві також є проблеми формування оборонного бюджету та бюджетних можливостей держави щодо забезпечення потреб національної безпеки. Водночас фінансово-економічний механізм врегулювання російсько-українського

конфлікту не набув достатнього наукового дослідження. Обґрунтування його змісту та складових є одним з пріоритетних завдань науки публічного управління та адміністрування, вирішення якого є запорукою успішної реалізації державної політики щодо розв'язання подібних конфліктів.

Метою статті є наукове обґрунтування змісту та структури фінансово-економічного механізму врегулювання російсько-українського конфлікту та особливостей його застосування в умовах війни.

Методика дослідження ґрунтується на кількісному та якісному аналізі фінансових та економічних інструментів, що використовуються в Україні у виробленні державної політики щодо врегулювання російсько-українського конфлікту, та їх науковому узагальненні для обґрунтування складових фінансово-економічного механізму її реалізації.

Практика реалізації державної політики України щодо врегулювання російсько-українського конфлікту демонструє тісний і безпосередній зв'язок з рівнем її фінансово-економічного забезпечення. Тривала історія російсько-українського конфлікту відбувається в умовах хронічного бюджетного дефіциту та обмеженості фінансових ресурсів країни. Обсяги коштів, що виділяються на реалізацію заходів щодо протидії російській агресії в Україні, різко контрастують з тими значно переважаючими ресурсами, що витрачає Російська Федерація на фінансування збройних наступальних дій та інформаційної пропаганди. Це, своєю чергою, формує різкі диспропорції в матеріальному та нематеріальному забезпеченні дій України та РФ у процесі конфліктного протистояння.

Втім, серед причин, що визначають диспропорції фінансово-економічного забезпечення заходів агресії РФ та заходів протидії України упродовж конфлікту, є не лише відмінні пропорції державних бюджетів, але й ті, що визначають економічний і людський потенціал країн, зокрема ВВП і чисельність населення. Порівняння ключових показників фінансово-еконо-

мічних можливостей і людських ресурсів України, Російської Федерації та решти світу, а також їх динаміка в період 1999–2021 рр. (табл. 1) показує, що в Україні ВВП майже в 9 разів менший, ніж у РФ, економіка якої сягає 1,8% світової. Звісно, РФ значно поступається масштабами ВВП лідерам світового економічного розвитку, таким як США, частка ВВП якого в загальносвітовому становить 17,8%, і країнам ЄС, ВВП яких складає 24,2% його загальносвітового обсягу. Втім, домінуючі порівняно з Україною можливості РФ оперувати доступними економічними ресурсами визначають її переважаючу спроможність акумулювати ресурси, необхідні для ведення наступальних дій. Важливо також підкреслити, що військові дії, які різко активізувалися після 2014 р., негативно позначилися на економічних результатах України.

Зокрема, в період 1999–2021 рр. ВВП нашої країни в поточних цінах у доларовому еквіваленті зріс в 6,3 разу, натомість порівняно з довоєнним 2013 р. – лише в 1,1 разу. Втім, економічні санкції, застосовані світовою спільнотою проти РФ з 2014 р., сприяли ще більшому розриву в прирості її ВВП у ці періоди. Як видно з табл. 1, якщо за період 1999–2021 роки ВВП РФ зріс в 9,1 разу, то в період 2013–2021 рр. – лише в 0,8 разу.

Масштаби державних витрат на оборону в Україні та РФ також свідчать про наявні різкі диспропорції в їх обсягах і динаміці. В Україні витрати на оборону склали у 2021 р. 2,3% ВВП проти 1,9% у 1999 р. та 1,6% у 2013 р. (приріст за 2013–2021 роки склав 1,6 в. п.). Водночас у РФ частка державних витрат на оборону є майже в 1,5 разу більшою та складала 3,1% у 2021 р., втім, порівняно з 2013 р. її приріст склав 0,2 в. п. Разом із тим, показовим також є перевищення частки державних витрат у ВВП РФ над загальносвітовим її рівнем на 1,8 в. п.

Масштаби та джерела фінансування оборонного сектора України закріплені в стратегічних програмних документах. Згідно із Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р.

Таблиця 1

ВВП і витрати на оборону України та Російської Федерації

Показник / країна	Рік					Зміна до 1999 р.	Зміна до 2013 р.	Співвідношення зі світовим рівнем, 2021 р.
	1999	2013	2019	2020	2021			
ВВП	млрд дол. США					рази		%
Україна	31,6	190,5	153,9	156,6	200,1	6,3	1,1	+0,2
РФ	195,9	2292,5	1693,1	1489,4	1778,8	9,1	0,8	+1,8
Витрати на оборону	% до ВВП					відсоткові пункти		
Україна	1,9	2,2	2,4	2,5	2,3	+1,3	+1,6	+1,0
РФ	3,1	3,3	3,2	3,1	3,1	+1,0	+0,2	+1,8

Джерело: складено та розраховано за даними Світового банку [2; 3].

№ 2469-VIII (ст. 35) фінансування складових сектора безпеки та оборони здійснюється за рахунок і в межах коштів, визначених у Законі України «Про Державний бюджет України» на відповідний рік, а також із інших не заборонених законодавством джерел. Обсяг видатків на фінансування сектора безпеки та оборони має становити не менше 5% запланованого обсягу внутрішнього валового продукту, з яких не менше 3% – на фінансування сил оборони. Втім, ця частка в практиці України (2,3% у 2021 р.) не відповідає такому затверженому стандарту.

Згідно з функціональною класифікацією в Україні бюджетні видатки на потреби безпеки та оборони розподіляються за двома напрямками: «Оборона» та «Громадський порядок і безпека», які фінансуються за рахунок державного бюджету (рис. 1).

Згідно з ухваленим законом «Про Державний бюджет України на 2022 рік», видатки на забезпечення

функцій держави за напрямком «Оборона» склали 135,9 млрд грн, а за напрямком «Громадський порядок і безпека» – 141,2 млрд грн, що разом становить близько 6% прогнозного ВВП та 18% загальних бюджетних видатків. На 2023 р., в умовах розгортання повномасштабної фази військової агресії РФ проти України, заплановані видатки на оборону, громадський порядок і безпеку зросли у структурі Державного бюджету України до 45% та склали 1125,6 млрд грн.

Найбільший обсяг коштів за напрямком «Оборона» призначається на забезпечення потреб військової оборони (849, млрд грн у 2023 р.), а за напрямком «Громадський порядок і безпека» – на діяльність із забезпечення громадського порядку, боротьби із злочинністю та охорони державного кордону (163,3 млрд грн у 2023 р.). За період російсько-української війни, починаючи з 2014 р. по 2023 р., найбільшого зростання (у 34,9 разу в поточних цінах) зазнали саме видатки на військову оборону, тоді як інша діяльність

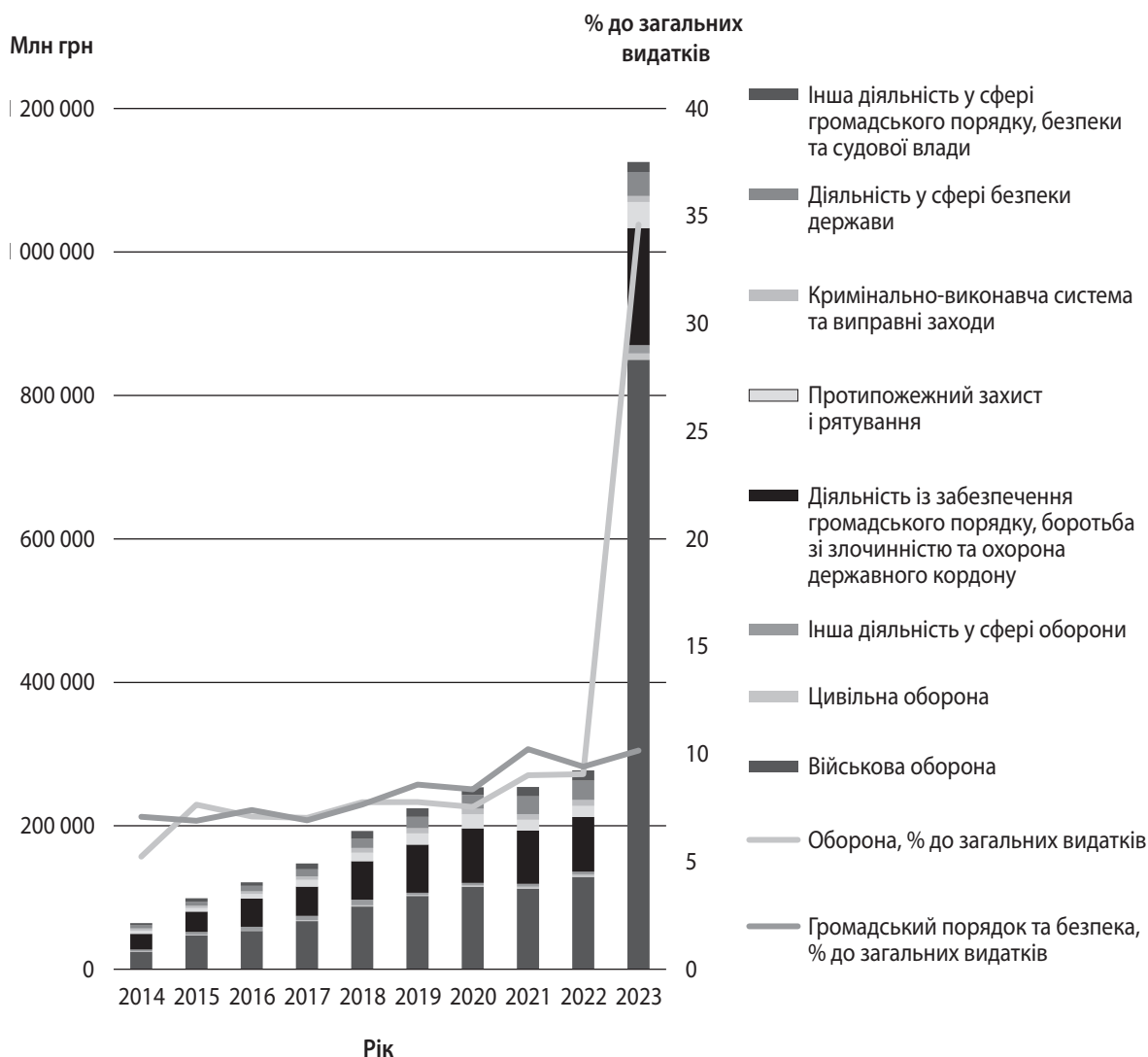

Рис. 1. Видатки Державного бюджету України на оборону, громадський порядок і безпеку

Примітка: дані за 2014–2020 рр. – звіт виконання, дані за 2021–2023 рр. – планові.

Джерело: побудовано авторами за даними річних звітів Державного казначейства України про виконання Державного бюджету України (за 2014–2020 рр.) і додатків 1–8 до Державного бюджету України (на 2021, 2022 і 2023 рр.).

у сфері оборони наразі має зростання обсягів фінансування за цей період лише в 4,5 разу.

Розподіл видатків Державного бюджету України між державними органами, які забезпечують національну безпеку та оборону, що представлено на *рис. 2*, показує, що найбільша їх частка (майже 80%) спрямовується на забезпечення функціонування апарату Міноборони України (857,3 млрд грн у 2023 р.). При цьому у 2022 р. його частка видатків складала 51%, а у 2014 р. – 47%. Серед інших державних органів найбільший обсяг коштів з державного бюджету у 2023 р. отримають Нацполіція України (68,6 млрд грн), Нацгвардія України (47,1 млрд грн), Держслужба з надзвичайних ситуацій України (38,7 млрд грн) і Держприкордонслужба України (33,2 млрд грн). Показовим є різке збільшення фінансування Нацгвардії

України за період 2014–2023 рр. – у 146 разів – з 0,3 млрд грн до 47,1 млрд грн.

Загалом у структурі державного бюджету частка видатків на сектор національної безпеки та оборони зросла з 13,1% у 2014 р. до 44,2% у 2023 р. Показово, що її динаміка упродовж 2014–2022 рр. була помірно зростаючою, втім, у 2018 р. її величина скоротилася до 15,4%, що позначилося також на скороченні обсягу видатків державного бюджету на сектор національної безпеки та оборони.

Розподіл видатків Державного бюджету України за бюджетними програмами дозволяє повніше проаналізувати механізми бюджетного фінансування діяльності державних органів влади (*рис. 3*). Механізм їх застосування дозволяє не лише закріплювати бюджетні кошти за конкретною діяльністю державних органів влади, але і здійснювати оцінку ефективності

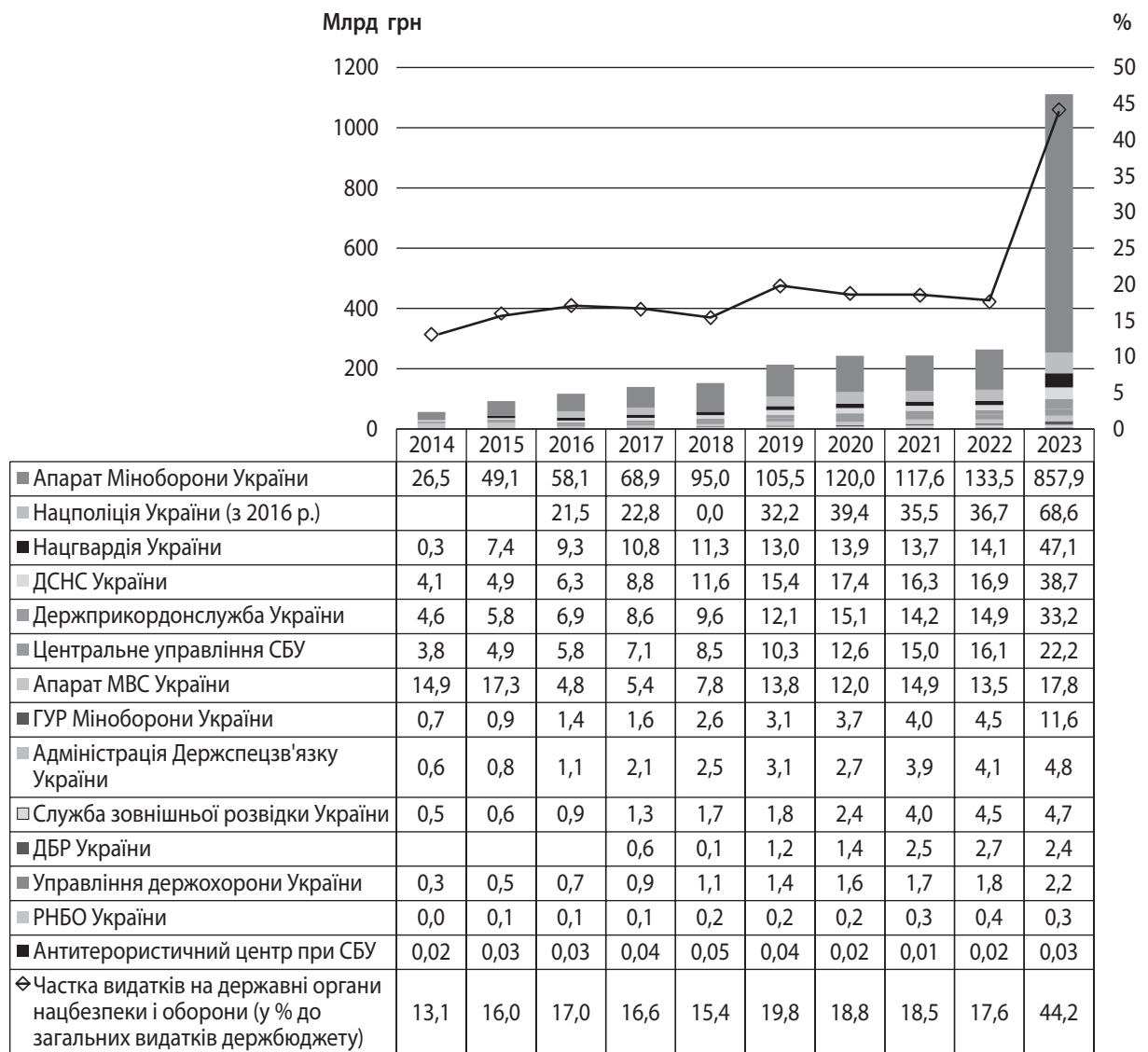

Рис. 2. Розподіл видатків державного бюджету на національну безпеку між державними органами України

Примітка: дані за 2014–2020 рр. – звіт виконання, дані за 2021–2023 рр. – планові.

Джерело: побудовано авторами за даними річних звітів Державного казначейства України про виконання Державного бюджету України (за 2014–2020 рр.) і додатків 1–8 до Державного бюджету України (на 2021, 2022 і 2023 рр.).

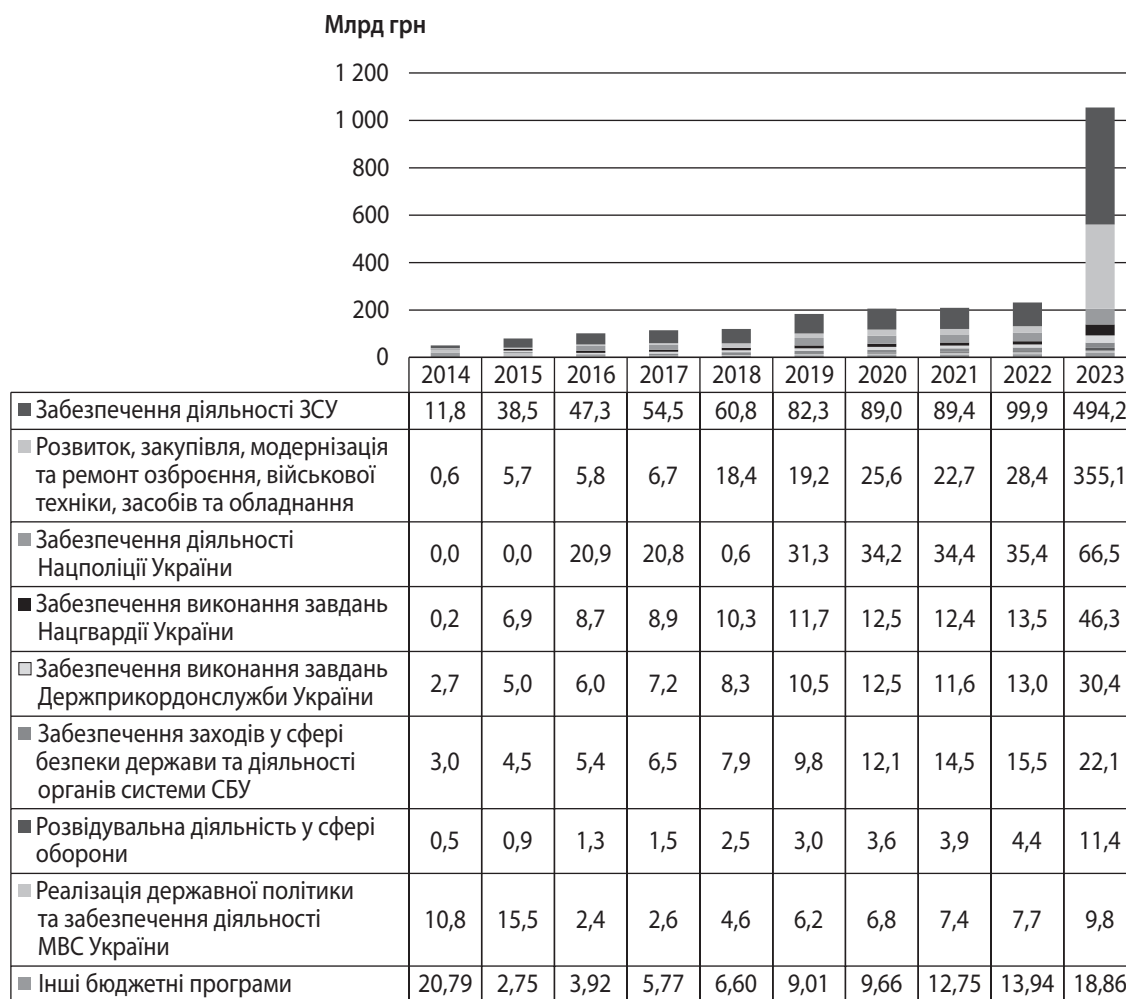

Рис. 3. Розподіл видатків Державного бюджету України за бюджетними програмами у сфері національної безпеки

Примітка: дані за 2014–2020 рр. – звіт виконання, дані за 2021–2023 рр. – планові.

Джерело: побудовано авторами за даними річних звітів Державного казначейства України про виконання Державного бюджету України (за 2014–2020 рр.) і додатків 1–8 до Державного бюджету України (на 2021, 2022 і 2023 рр.).

їх використання. Найбільший обсяг коштів спрямовується за бюджетною програмою «Забезпечення діяльності Збройних сил України», для якої на 2023 р. для Міноборони України передбачено фінансування на суму 494,2 млрд грн, причому його обсяг збільшився більш ніж у 40 разів порівняно з 2014 р. Втім, видатки за бюджетною програмою цього ж міністерства «Розвиток, закупівля, модернізація та ремонт озброєння, військової техніки, засобів та обладнання» зросли за цей самий період майже в 550 разів (з 0,6 до 355,1 млрд грн), а за програмою Нацгвардії «Забезпечення виконання завдань Нацгвардії України» – більш ніж у 200 разів (з 0,2 до 46,3 млрд грн).

Менш масштабним і більш незмінним у динаміці є фінансування заходів у сфері національної безпеки та оборони за ключовими бюджетними програмами щодо забезпечення діяльності Нацполіції України (66,5 млрд грн у 2023 р.), Держприкордонслужби України (30,4 млрд грн у 2023 р.), СБУ (22,1 млрд грн у 2023 р.), МВС України (9,8 млрд грн у 2023 р.). Обсяги фінансування за рештою бюджетних програм щодо

заходів у сфері національної безпеки та оборони у 2023 р. сукупно становлять 18,8 млрд грн..

Бюджетний механізм фінансування заходів держави у сфері національної безпеки, оборони та інформаційної політики є не єдиним важелем невоєнної протидії розгортанню конфлікту. Поряд із цим існує також ряд вагомих інструментів економічного впливу. Звісно, для врегулювання міжкраїнового конфлікту необхідний достатній рівень фінансування для забезпечення потреб державних органів, що здійснюють спротив агресії. Втім, за умов повномасштабної війни, коли спостерігається фізичне руйнування частини економіки України, що зумовлює дефіцитність її фінансових ресурсів, а також переважання за масштабами економічних можливостей країни-агресора, вагома роль у формуванні фінансово-ресурсної бази воєнних дій належить економічним засобам. Авторське бачення структури фінансово-економічного механізму врегулювання російсько-українського конфлікту наведено на *рис. 4*.

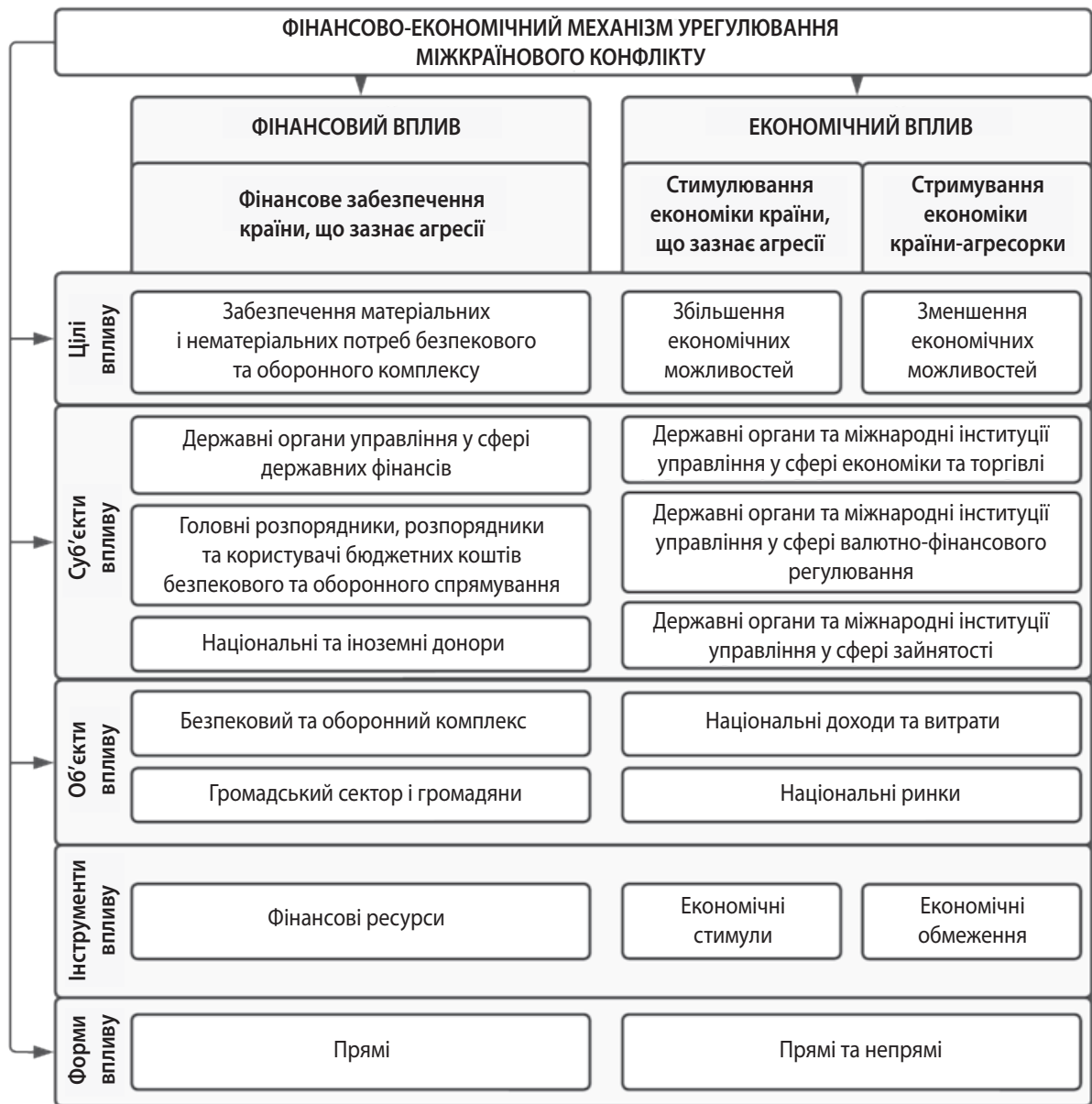

Рис. 4. Структура фінансово-економічного механізму врегулювання міжкраїнового конфлікту

Джерело: авторська розробка.

Фінансово-економічний механізм врегулювання міжкраїнового конфлікту передбачає застосування заходів у межах двох його складових, кожна яких відрізняється за цілями, суб'єктами, об'єктами, інструментами та формами впливу. Перша складова фінансово-економічного механізму передбачає застосування фінансового впливу на країну, що зазнає агресії, за рахунок застосування різних видів допомоги для посилення її фінансової спроможності. Для України такий напрям підтримки є вирішальним кроком на міжнародному рівні та одночасно сприяє демократичному становленню суспільних пріоритетів усередині країни. Головними цілями такого напрямку є фінансове забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб безпекового та оборонного комплексу.

Фізична втрата частини вітчизняних підприємств у регіонах, що постраждали внаслідок росій-

ської агресії та на тимчасово окупованих територіях, призводить до втрати податкових надходжень до Державного бюджету України та подальшої обмеженості державних фінансів у забезпеченні пріоритетних для воєнного стану потреб у сфері національної безпеки та оборони. Тому допомога іноземних партнерів у вигляді фінансових траншів дозволяє певною мірою забезпечувати воєнні та гуманітарні потреби України. Окрім того, важливим та невід'ємним інструментом покриття фінансових потреб стає активна фінансова допомога самих українців, які не лише мають змогу придбати військові облигації, але і долучатися до загальнонаціонального збору грошових коштів через офіційні державні рахунки.

Військові облигації є інвестиційним інструментом підтримки державного бюджету, які доступні для громадян, бізнесу та іноземних інвесторів. У березні

2022 р. Міністерство фінансів України розпочало аукціони з їх продажу, кошти від яких залучаються до Державного бюджету України та використовуються на безперервне забезпечення фінансових потреб держави в умовах воєнного стану – соціальні та оборонні. [12]. Інвестувати гроші у військові облигації громадяни можуть у різні способи, зокрема через банки (первинні дилери) та ліцензованих брокерів, які представлені на офіційному сайті [6], або у застосунку «Дія» [5]. Купуючи облигації, громадяни надають державі гроші в борг, а їх повернення передбачається з прибутком у відсотках. Військові облигації відрізняються тим, що кошти з них спрямовують на забезпечення потреб Збройних сил України та інші фінансові потреби держави в умовах воєнного стану. Вони мають визначений строк дії. На сьогодні розміщено такі інструменти ОВДП терміном на 6 місяців (за ставкою 14% та 13%), 9 місяців (за ставкою 14,99%), 1 рік (за ставкою 11%), 1,2 року (за ставкою 19%), 1,5 року (за ставкою 11,5%) та 2 роки (за ставкою 14%). Загалом за допомогою військових облигацій станом на лютий 2023 р. до державного бюджету залучено 19,8 млрд грн.

Іншим видом фінансової допомоги Державному бюджету України є спеціальний рахунок для збору коштів на підтримку Збройних сил України, відкритий Національним банком України, рішення про створення якого було ухвалене 24 лютого 2022 р. [11]. Відкритий рахунок є мультивалютним, він створений і відкритий як для переказу коштів від міжнародних партнерів та донорів – у іноземній валюті, так і від українського бізнесу та громадян – у національній валюті. З початку війни зі спецрахунку, відкритого Національним банком, на потреби оборони перераховано майже 23 млрд грн, за січень 2023 р. рахунок поповнився на 440 млн грн [9]. Кошти перераховували як громадяни та підприємства України, так і міжнародна спільнота (зокрема зі США, Великої Британії, Німеччини, Швеції, Фінляндії, Польщі, Швейцарії, Норвегії, Австралії, Франції, Канади, Болгарії, Гонконгу та ще багатьох країн світу). З-за кордону в іноземній валюті надійшло понад 8 млрд грн у еквіваленті. Загалом з початку війни Національний банк перерахував на потреби оборони майже 23 млрд грн.

Окрім того, Національний банк відкрив для Мінсоцполітики України рахунок для гуманітарної допомоги українцям, постраждалим від російської агресії [10]. Рахунок використовуватиметься для зарахування благодійної допомоги з України та з-за кордону. Мінсоцполітики використовує зібрані кошти для забезпечення підтримки громадян України, які найбільше страждають від війни. Рахунок також є мультивалютним, створений і відкритий як для переказу коштів від міжнародних партнерів та донорів – у іноземній валюті (доларах США, євро, британських фунтах), так і від українського бізнесу та громадян – у національній валюті. Станом на 1 лютого 2023 р.

залишок коштів на рахунку Мінсоцполітики, який Національний банк відкрив для гуманітарних цілей, становить понад 72,5 млн грн [10]. Близько половини коштів з початку війни надійшло з-за кордону в іноземній валюті (долари США, євро, фунти). Мінсоцполітики вже перерахувало з нього понад 845 млн грн з метою надання гуманітарної допомоги постраждалим від збройної агресії РФ.

Суб'єктами впливу в рамках застосування фінансової складової фінансово-економічного механізму врегулювання міжкраїнового конфлікту в Україні є Міністерство фінансів України та Національний банк України, а також інші органи влади, що беруть участь у бюджетному процесі, зокрема головні розпорядники, розпорядники та користувачі бюджетних коштів. Окрім того, суб'єктами фінансового впливу є вітчизняні та іноземні донори, які долучаються до акумулювання бюджетних коштів через створені доступні інструменти інвестування та допомоги. Водночас об'єктами впливу є ті пріоритетні галузі та сфери, що потребують першочергового фінансування в умовах війни, зокрема безпековий та оборонний комплекс, громадський сектор та громадяни України.

Важливо підкреслити, що фінансове забезпечення країни, що зазнає агресії, має прямий безпосередній вплив для врегулювання конфлікту, адже дозволяє посилити її фінансову спроможність у забезпеченні військових потреб та усуненні соціальних наслідків воєнних дій.

Друга складова фінансово-економічного механізму врегулювання міжкраїнового конфлікту передбачає здійснення економічного впливу для надання підтримки постраждалій стороні конфлікту в комбінації з обмеженнями проти економіки агресора. Цілями економічного впливу в умовах російсько-української війни є, з одного боку, збільшення економічних можливостей України щодо розбудови власної економіки та, на цій основі, розширення бюджетних ресурсів держави, а з іншого – зменшення економічних можливостей РФ, зокрема щодо виробництва зброї та фінансування військового наступу проти України.

Інструменти економічного впливу стали ключовим напрямком міжнародної підтримки України з боку урядів країн-партнерів та міжнародних організацій у протистоянні російській агресії починаючи ще з 2014 р. Зокрема, економічні санкції як найбільш поширений інструмент економічного впливу в міжнародній політиці набули широкого застосування проти РФ у період її повномасштабного військового нападу на Україну. Втім, масового застосування інструменти економічного впливу набули також з боку приватного іноземного бізнесу, який добровільно застосовує обмеження на операції із суб'єктами РФ, зокрема в їх крайній формі – повного виходу з російського ринку.

Суб'єктами, що застосовують економічні стимули для України та економічні обмеження проти РФ, є уряди країн світу та Кабінет Міністрів України, зокрема Міністерство економіки України, яке формує програми допомоги українському бізнесу та пропозиції щодо припинення економічної взаємодії із суб'єктами РФ, а також інституції Європейського Союзу, що ініціюють санкційний тиск на РФ та пакети економічної підтримки для бізнесу з України, зокрема Європейська рада, Європейський парламент та Європейська комісія. Окрім того, економічні інструменти, що стосуються валютно-фінансового регулювання, ініціюються Національним банком України та міжнародними фінансовими організаціями, зокрема МВФ, і застосовуються задля врегулювання грошового ринку та досягнення оперативної валютної стабільності. Перспективними напрямками економічного впливу є програми підтримки України у сфері зайнятості як на вітчизняному (Міністерство соціальної політики України) так і на європейському ринках (Європейська комісія та інші інституції ЄС).

ВИСНОВКИ

Російсько-українська війна є виснажливою як для економіки України, так і для РФ і завдає великих збитків усім громадянам, бізнесу та державам-партнерам. Втім, фінансово-економічна спроможність нашої держави у протистоянні агресії РФ є запорукою не лише перемоги України у збройному конфлікті, але і глобального миру та подальшого розвитку європейської спільноти.

Фінансово-економічний механізм врегулювання російсько-українського конфлікту охоплює всі процеси, пов'язані з визначенням цілей, суб'єктів та об'єктів впливу державної політики, а також його інструментів та форм її реалізації. Його фінансова складова передусім залежить від бюджетних ресурсів України та передбачає застосування інструментів залучення грошових коштів як із внутрішніх, так і зовнішніх джерел. Водночас, економічні важелі дозволяють регулювати потенційні фінансові ресурси та залучити міжнародну спільноту до підтримки України у протистоянні агресії РФ через ринкові механізми.

Головною відмінністю впливу економічних стимулів та обмежень у врегулюванні російсько-українського конфлікту, на відміну від фінансових інструментів, є їх одночасно прямий та опосередкований вплив як на можливості наступу РФ, так і на можливості спротиву та контрнаступу України. Блокування економічної діяльності РФ забезпечує загальний мультиплікативний рестриктивний ефект як для галузей її економіки, так і для федерального бюджету та кожного росіянина, які відчують скорочення їх доходів та зниження купівельної та інвестиційної спроможності. Це обмежує дохідну базу федерального бюджету та, як наслідок, податковий надходження. У кінцевому підсумку економічна рестрикція, з одно-

го боку, знижує можливості матеріального забезпечення воєнних наступальних дій та, з іншого боку, – продовжує скорочення купівельної спроможності громадян через зниження соціальних виплат. Натомість економічна допомога для України має зворотний, стимулюючий ефект, який підтримує наповнення її фінансових ресурсів як безпосередньо, так і опосередковано через ринковий механізм. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Filipenko A., Bazhenova O., Stakanov R. Economic Sanctions: Theory, Policy, Mechanisms. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2020. Vol. 6. No. 2. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-2-69-80>
2. GDP (current US\$). World Bank Data. URL: https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?name_desc=false&view=chart
3. Military expenditure (% of GDP). World Bank Data. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?view=chart>
4. Андріянова Н. М., Шпура М. І., Федорієнко В. А. Застосування воєнної сили для врегулювання сучасних воєнних конфліктів. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2021. № 1. С. 41–45. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/41-45>
5. Військові облигації / Дія. URL: <https://militarybonds.dia.gov.ua/>
6. Військові облигації / Міністерство фінансів України. URL: bonds.gov.ua
7. Антиросійські санкції та ембарго (2014–2022 рр.) в контексті міжнародного публічного права й світового досвіду / Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. URL: <http://www.nbuv.gov.ua/pode/5913> (дата звернення 28.01.2023)
8. Економічні інструменти протидії гібридній агресії : аналітична доповідь / за ред. А. Ю. Сменковського. Київ : НІСД, 2020. 69 с.
9. З початку війни зі спецрахунку, відкритого Національним банком, на потреби оборони перераховано майже 23 млрд грн, за січень рахунок поповнився на 440 млн грн. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/z-pochatku-viyuni-zi-spetsrahunku-vidkritogo-natsionalnim-bankom-na-potrebi-oboroni-pererahovano-mayje-23-mlrd-grn-za-sichen-rahunok-popovnivsya-na-440-mln-grn>
10. Національний банк відкрив рахунок для гуманітарної допомоги українцям, постраждалим від російської агресії. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkriv-rahunok-dlya-gumanitarnoyi-dopomogi-ukrayintsyam-postrajdalim-vid-rosiyskoyi-agresiyi>
11. Національний банк відкрив спецрахунок для збору коштів на потреби армії. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkriv-spetsrahunok-dlya-zboru-koshtiv-na-potrebi-armiyi>
12. Оголошення та результати аукціонів / Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcijoniv>

13. Сьомін С. В. Припинення і постконфліктне врегулювання сепаратистських конфліктів: іноземний досвід і висновки для України : аналітична записка. НІСД, 2017. 16 с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/separ_konfl-66377.pdf
14. Філіпчук В., Оксисюк А., Поворозник В., Ярошенко Є. Моделі і ціна врегулювання конфлікту на Донбасі: міжнародний досвід та українські реалії. Київ : МЦПД, 2016. 28 с. URL: <https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/donetsk.pdf>
15. Чупрій Л. В., Загребельний О. В. Особливості та шляхи вирішення воєнно-політичного конфлікту на сході України. *Вісник Донецького національного університету імені Василя Стуса. Серія «Політичні науки»*. 2017. № 2. С. 66–72.

REFERENCES

- “Antyrosiiski sanktsii ta embarho (2014-2022 rr.) v konteksti mizhnarodnoho publicnoho prava i svitovoho dosvidu” [Anti-Russian Sanctions and Embargoes (2014-2022) in the Context of International Public Law and World Experience]. *Natsionalna biblioteka Ukrainy im. V. I. Vernadskoho*. <http://www.nbu.gov.ua/node/5913>
- Andriianova, N. M., Shpura, M. I., and Fedoriienko, V. A. “Zastosuvannia voiennoi syly dlia vrehulivannia suchasnykh voiennykh konfliktiv” [Modern Military Conflict Resolution Using Military Force]. *Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen Natsionalnoho universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Cherniakhovskoho*, no. 1 (2021): 41-45. DOI: <https://doi.org/10.33099/2304-2745/2021-1-71/41-45>
- Chuprii, L. V., and Zahrebelnyi, O. V. “Osoblyvosti ta shliakhy vyrishennia voienno-politychnoho konfliktu na skhodi Ukrainy” [Peculiarities and Ways of Solving the Military-political Conflict in the East of Ukraine]. *Visnyk Donetskoho natsionalnoho universytetu imeni Vasylia Stusa. Seriiia «Politychni nauky»*, no. 2 (2017): 66-72.
- Ekonomichni instrumenty protydii hibrydnoi ahresii : analitychna dopovid* [Economic Tools for Countering Hybrid Aggression: An Analytical Report]. Kyiv: NISD, 2020.
- Filipchuk, V. et al. “Modeli i tsina vrehulivannia konfliktu na Donbasi: mizhnarodnyi dosvid ta ukrainski realii” [Models and Cost of Conflict Settlement in Donbas: International Experience and Ukrainian Realities]. Kyiv : MTsPD, 2016. <https://icps.com.ua/assets/uploads/images/images/eu/donetsk.pdf>
- Filipenko, A., Bazhenova, O., and Stakanov, R. “Economic Sanctions: Theory, Policy, Mechanisms”. *Baltic Journal of Economic Studies*, vol. 6, no. 2 (2020). DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2020-6-2-69-80>
- “GDP (current US\$). World Bank Data”. https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?name_desc=false&view=chart
- “Military expenditure (% of GDP). World Bank Data”. <https://data.worldbank.org/indicator/MS.MIL.XPND.GD.ZS?view=chart>
- “Natsionalnyi bank vidkryv rakhunok dlia humanitarnoi dopomohy ukraintsiam, postrazhdalym vid rosiiskoi ahresii” [The National Bank Opened an Account for Humanitarian Aid to Ukrainians Affected by Russian Aggression]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkryv-rahunok-dlya-gumanitarnoyi-dopomogi-ukrayintyam-postrajdalim-vid-rosiyskoyi-agresiyi>
- “Natsionalnyi bank vidkryv spetsrakhunok dlia zboru koshtiv na potreby armii” [The National Bank Opened a Special Account to Collect Funds for the Needs of the Army]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-vidkryv-spetsrakhunok-dlya-zboru-koshtiv-na-potrebi-armiyi>
- “Oholoshennia ta rezultaty auktsioniv” [Announcements and Results of Auctions]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. <https://mof.gov.ua/uk/ogoloshennja-ta-rezultati-aukcioniv>
- Somin, S. V. “Prypynennia i postkonfliktne vrehulivannia separatystykykh konfliktiv: inozemnyi dosvid i vysnovky dlia Ukrainy : analitychna zapyska” [Termination and Post-conflict Settlement of Separatist Conflicts: Foreign Experience and Conclusions for Ukraine: Analytical Note]. *NISD*, 2017. https://niss.gov.ua/sites/default/files/2017-12/separ_konfl-66377.pdf
- “Viiskovi oblihasii” [Military Bonds]. *Diia*. <https://military-bonds.diia.gov.ua/>
- “Viiskovi oblihasii” [Military Bonds]. *Ministerstvo finansiv Ukrainy*. bonds.gov.ua
- “Z pochatku viiny zi spetsrakhunku, vidkrytoho Natsionalnym bankom, na potreby oborony pererakhovano maizhe 23 mlrd hrn, za sichen rakhunok popovnyvsia na 440 mln hrn” [Since the Beginning of the War, Almost 23 Billion UAH Have Been Transferred to Defense Needs from the Special Account Opened by the National Bank, and in January the Account Was Replenished by 440 Million UAH]. <https://bank.gov.ua/ua/news/all/z-pochatku-viyni-zi-spetsrakhunku-vidkritogo-natsionalnim-bankom-na-potrebi-oboroni-pererakhovano-mayje-23-mlrd-grn-za-sichen-rahunok-popovnyvsia-na-440-mln-grn>